

Országh László

Clu.

MERT MIÉNK AZ ORSZÁGH

*

ny.

„Mert miénk az Ország” – Tandori Dezső után meg a miatyánk után, szabadon. A virtuóz Tandori-versben („Mert enyém az Ország”) Országh László korának országa (szótárszavaiból képzett fel-le bukdácsoló világa) jelenik meg, Országh-látásmódú világmenettel és szószedetes civilizációdinóziással.

De ha Országh László a miénk, akkor voltaképpen kiké?

Általában mindenkié, a kezdő angolos szótárhasználótól a Magyar nyelv értelmező szótárát forgató emberen át a tudományos munkáit hasznosító tudósig. És olyan szellemi kiválóságokig, mint Tandori Dezső – merthogy Országh László maga volt a rendkívüli volumenű és finom hangolású műveltség, a nyelve és kultúrája igazi mélységeit érző és kutató magyar, egyszersmind a felülemelkedésre képes világpolgár, valamint a szigorú etikájú ám nyitott és demokratikus szellem. Mindezt olyan módon és színvonalon képviselte, csaknem mindeme vonatkozásban *ellenséges* időkben, hogy ez őt a magyar szellemi elit legnagyobb képviselői közé emelte.

És kifejezetten szerencsések voltak azok, akikhez még szorosabb értelemben tartozott (mert tanáruk, munkatársuk volt) Országh, hiszen ilyen módon a lehengerlő felkészültség, a lefegyverző emberkapcsolati kulturáltság közvetlen közelébe kerülhettek. Természetes közegükké vált a szakmai hitelesség és szuggesztív tanári/emberi jelenlét. Például „az érsekiek”, mert Országh 11 évig tanított a II. Rákóczi Ferenc Gimnáziumban; a „pázmányosok” 4 éven át; az „Eötvös-kollégisták” 10 esztendeig; az MTA Nyelvtudományi Intézetének munkatársai 10–12 éven át. Utoljára hagytam magunkat, „a kossuthosok”-at, nemcsak illendő szerénységből, mert debreceni vagyok, a Kossuth Lajos Tudományegyetem volt hallgatója, hanem mert szerénytelenül azt kell mondanom, hogy Debrecen volt a legszerencsésebb. 1946–50-ig (1950-ben ugyanis a demagóg megszállottság bezárja a vidéki egyetemek nyugati tanszékeit), majd az 1957-es újraindulástól Országh 1969-es nyugdíjba vonulásáig Debrecen jelentette az ő főállású professzorságát,

K: Abádi Nagy
Zoltán

az anglisztikai-amerikanisztikai oktató- és kutatómunkát, melyet, mint maga leírta, egész életében tudományos pályája céljának és fő irányának érzett. *Egyetemi tanárként* teremti meg Magyarországon és vezeti be az angol szakos képzés tantervébe az amerikanisztikát; *egyetemi tanárként* tud szíve szerint elmélyülni négy kedvenc kutatási területén: az angol széppróza történetében, az amerikai irodalom történetében, a Shakespeare-filológiában és az angol–magyar szellemi érintkezések feltárásában.

Hogy miért ragaszkodik hozzá, halála után is, aki valaha a tanítványa volt, vagy egyáltalán valamilyen módon a közelébe került, esetleg csak a hírét hallotta? Talán mert *kapott* tőle. Ne áltassuk magunkat azt illetően, *ki* az egyetemi hallgató. *Egyetemi hallgatónak* is mindig csak a *java* számít igazán. Az igazi hallgatót viszont ne nézzük le! Mert a *java*, az igazi hallgató – *tökéletes ítélőképességű szellemi lény*. Nem azért jön az egyetemre, hogy felfuvalkodott po-jácákkal, eredeti gondolkodásra képtelen konjunkturalovagokkal meg magas polchelyezést elért lakájokkal töltse az idejét. Hanem hogy a nagysággal találkozzon. És az igazi professzor sokkal több a jó tudósnál, a közéleti szereplőnél, az egyetemi menedzsernél: szellemi-emberi minta, példakép; a pusztá jelenléte minden erőfeszítésre képessé teszi a hallgatót, aki nem fogja méricskélgni, megnyit kell dolgoznia.

A nyelv és irodalom, az anglisztika és amerikanisztika, a szó-társzerkesztés és szótártudomány legendás alakja ugyanakkor nem holmi lila ködbe veszett filosz volt, hanem szilárdan a földön járó, az élet kisebb-nagyobb, ügyes-bajos dolgaiban éppoly jól eligazodó és eligazító embertársa barátoknak, kollégának és diáknak, mint amilyen kristálytisztán és illúziómentesen felmérte a nagy képletet, vagyis azt, hogy mi fortyog a politikai pokol bugyraiban – el egészen addig, hogy kik igyekeznek még a tanszéki szobája kulcslyukán át is politikailag szemmel tartani őt.

Olybá tűnik: magát, tudományterületét, tanszékét óvó politikai óvatossága passzivitásra kárhóztatta, hiszen Országgh csak a legmegbízhatóbbnak ítélt keveseket részesítette abban a kiváltságban, hogy politizált velük. Ha ez volt a látszat, akkor ez a látszat *nem* csalt. Viszont remek fedezékül szolgált annak eltakarására, hogy ő valójában a tettek embere volt. Nem a földalatti mozgalom értelmében, hanem a csukott tanteremajtó mögötti tanári szabadság sokat kockáztató, rendíthetetlen nyugalmával. És a tettek embere

volt olyan értelemben, amilyen értelemben nem szokás „a tettek emberé”-ről beszélni, még ennyi évvel a totalitáriánus rezsim összeomlása után sem. Komoly tett volt ugyanis a sötétségben egyáltalán *lát*ni. (És ő tökéletesen látott.) Bátor tett volt nem tenni olyasmiket (Országgh nem tett olyasmiket), amilyen tettekre, a hivatalos ideológia szerint, állandóan „harcra kész”-nek kellett volna lennie „a szocialista ember”-nek, és amely tettekre agyunk szüntelen és intenzív mosásával sarkalltak minket. Ha pedig az ember önmaga tudott maradni, az olyan teljesítmény volt, mely felért a fegyverténnyel. (Országgh mindvégig önmaga tudott maradni.)

És ezért külön is szerencsések (minek tudatában örökre hálásak is) azok, akiknek a mentora volt. Nagyon könnyen sodorhatott volna minket az élet, az érdeklődéstől-tehetségtől vezérelt irányultság olyan szaktekintély mellé, hogy abba meghasonlik, érzelmileg sérül vagy egyenesen idegileg beleroppan a tanítvány. Hisz a kifordított világ olyan kifordult tanárokat, témavezetőket, professzorokat (is!) termelt és eresztett hallgatói nemzedékek nyakára, akikben ezer előre nem tudható vagy soha ki nem deríthető módon viszonyult egymáshoz az ideológus, a közszereplő, a tanár, az ember. És jó – habár az is éppen elég rossz újság volt –, ha ezekből csak a „mentor” egyik vagy egyik-másik énje volt a beteg korszak torzult, sérült, defektes tünete. Országgh László viszont *biztos* pont volt, az ő tanítványaira nem leselkedett a meghasonlás réme valahol az út mentén, a professzor vezetésével végzett munkában. Hála neki, mi nem voltunk kitéve a tanítványt meggyőződéssel ellentétes irányokba kényszerítő ideológiai erőszaknak, mely szembefordítja az emberben a tanár iránti lojalitást a szellemi szuverenitású azonoságtudattal.

Végső soron ez teszi igazán széppé ezt a centenáriumot is, Országgh László születésének századik évfordulóját. Országgh hívei sohasem bontottak különböző zászlókat, nincs szekértáborosodás. Ettől vagyunk igazán *együtt*, ahogy ő is szeretné. Ettől hívó szó a neve, hogy hallatán elmenjünk Budapestről, Egerből, Szegedről, Szombathelyről, Veszprémből Debrecenbe, Debrecenből és mindenhonnan máshonnan Budapestre. Hogy megálljunk egy főhajtásra a nagy rohanásban, és jól érezzük magunkat egymás társaságában. Mert úgy érezzük, hogy *az ő* társaságában vagyunk. Ma már csak emlékének társaságában, de szellemének feltétlen

jelenválóságával. Az ő érdeme tehát, hogy bensőséges szeretettel tudunk emlékezni rá.

Köszönöm Országgh László híveinek – vagyis családjá tagjainak, tanítványainak, tisztelőinek, az MTA Nyelvtudományi Intézetének, az Akadémiai Kiadó Rt.-nek, az egi Eszterházy Károly Főiskolának és a Debreceni Egyetemnek, külön szeretettel az Országgh-centenárist Debrecenben és Budapesten szervező Emlékbizottságnak – a figyelmet, az energiát, más esetben a tanácsokat, a komoly szellemi és időráfordítást. És kellett az Országgh-centenáriumhoz az anyagi erőfeszítés – (ábécérendben:) Akadémiai Kiadó, Amerikai Nagykövetség, Debreceni Egyetem, Eszterházy Károly Főiskola, Nyelvtudományi Intézet – ahhoz, hogy a négy könyv megjelenjen; ahhoz, hogy szépen ünnepelhessünk, két nappal ezelőtt a Debreceni Egyetem „Országgh László Emléknap”-ján, most pedig, Budapesten. Méltón emlékezhessünk a világ tíz legjobb élő nyelvészének egyikére (1970-ben ugyanis ezt jelentette a londoni aranyérem), a külföldinek adható legmagasabb brit kormánykitüntetés birtokosára (1979-ben lett Országgh „a brit birodalmi érdemrend parancsnoka”), a legnagyobb presztízsű amerikai vendégprofesszorság (az Országgh-katedra) névadójára – a legendás tanárra és nemzetközi tekintélyű tudósra, a szerény és karakán szellemi óriásra, Országgh Lászlóra.

Neki pedig köszönjük azt, hogy hatalmasat alkotott; hogy – a ma itt megjelenteket átfogó fogalmazással: – a rokonai, barátai, kollégái, munkatársai, tanítványai, lakótársai, ismerősei lehettünk. Hogy olyan szilárdan állt a lábán, amikor a hivatalos Magyarországon az „éber” angolellenességet, Amerika-ellenességet tűzte zászlajára. Az, hogy ma itt tartunk, hogy a régi időkhöz képest rendkívüli intézményi fejlődést és tudományos eredményeket ért el az anglisztika-amerikanisztika, és hogy oly sok területre specializálódva is szilárd talajt érzünk a lábunk alatt, a szerény és karakán óriásnak köszönhető, aki emberfeletti munkabírással, rendíthetetlen elkötelezettséggel (stratégiával, programmal és jövőképpel) állta a sarat évtizedekkel ezelőtt. A szilárd talaj a lábunk alatt: az Országgh-örökség, mindaz, amit tőle kaptunk, bármilyen formában, bármily hihetetlennek is tűnik ez ma már, egy egészen más világban, különösen az új nemzedéknek. Amikor majd felnézünk ennek a háznak a falára, úgy érezzük, velünk van. Valójában azonban ettől függetlenül is velünk van Országgh László. Mindenben benne

van, amink ma van, amit ma tudunk ezen a tudományterületen, meg amit majd letesznek az asztalra azok, akik az Országgh-tanítványok tanítványai, ma, vagy lesznek holnap.

Mert ugyan miénk az általa teremtett „ország”, de övé marad érte a hatalom és a dicsőség. Mindörökké.

✱

(Emléktábla-avató beszéd Országgh László születésének 100. évfordulóján. Budapest, V., Balaton u. 12. 2007. október 29.)

Ki

ABÁDI NAGY ZOLTÁN

szus

**SZUBJEKTÍV MEGEMLEKEZÉS
KONTRA GYÖRGYRŐL
1925–2007**

Kontra György

ny: megemlékezés

Könnyű tisztelettel elköszönni vagy méltatást írni arról, aki kiemelkedőt alkotott, hírnévre tett szert vagy ismert közéleti szerepe volt. Csak az alkotást, a teljesítményt kell az életút és a korszak keretébe állítani. A keret lehet szűk, napilapba vagy rádióba, televízióba illő, vagy tág, értelmiségi vagy szakmai folyóiratba való.

Sok kitűnő, jeles, emléket vagy akár emlékművet érdemlő ember van azonban, akiről nehéz megírni a végső, értékelő köszönetét. Olyan ember, aki korában és szakmai vagy közösségi területen fontos volt, egyfajta fundamentumot jelentett, vagy nagy és életén túlmutató értékeket hozott létre. Az ilyen embereket általában nem ismerik eléggé. Vagy olyan sokoldalúak voltak, hogy életük természetét sokfelé osztották, vagy – leginkább – nem szerették, és nem keresték a nyilvánosságot. Sokuk erkölcsi értéket alkotott. Nehéz időkben paradigmatisz tettekkel adott erőt, ösztönzést másoknak, vagy példa volt hűségben, igazságban. Az ilyen emberekre nehéz jelzőket találni. Mert elkoptattuk már a jelzőkből tisztaságunkat. Már sablonként kong, ha igaz emberről, tiszta emberről, szilárd jellemről, áldozatos vagy hűséges lélekről beszélünk. Az ilyen nagy emberekre általában illik valamennyi jelző és jelzős szerkezet, de mindegyik kevés, és már a sokat használt hétköznapi formájában elégtelen is.

Ki: Buda Béla